

Деркачова О. С.
д. філол. н., проф.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОСМИСЛЕННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У КОМІКСАХ «КІБОРГИ»

З 2014 року тема війни у літературі стала по-особливому актуальною для українців. Відбувається перепрочитання та переосмислення творів про першу та другу світову війну, а також з'являються перші твори про досвід російсько-української війни.

У 2016 році світ побачили комікси серії «Кіборги». Випуском займалася громадська організація «Вірні традиціям». Комікси створено на основі реальних подій – битви за Донецький аеропорт та спогадів бійців учасників цієї битви. За словами ініціаторів, «почалось усе з історій, що розповідали хлопці, які вийшли з аеропорту. Історії записували якнайточніше, без жодних художніх прикрас. Чому ж розповісти історію вирішили через комікси? Річ у тім, пояснюють автори ідеї, що один з тих, хто виносив побратима, дуже любив малювати комікси. Він малював їх в аеропорту на стіні. Ця людина – кіборг на псевдо «Чорний», фото якого під час оборони летовища було на сторінках багатьох світових медіа» [3].

Координаторка ГО «Вірні традиціям» із позивним «Док» зазначає наступне: «Це історії самих кіборгів. Донецький аеропорт став легендарною точкою. Це ніби сучасна козацька Січ. У цих історіях багато неймовірних речей, самопожертви, гумору. От є історії про супергероїв – «Люди Х», «Супермен» та інші. А ми вирішили започаткувати кілька серій про наших героїв. «Історія трьох» – про двох побратимів, які виносили пораненого товариша. Дуже цікава розповідь!» [6].

Комікс визначають як «особливий різновид послідовного мистецтва, яке здебільшого (за деякими помітними винятками) має наративний характер, тобто розповідає історії» [5, 16]. Поняття «комікси» (мальсторії) включає комік-буки (мальюписи), комік-стрипи (мальюстрічки) та графічні романи. Праці Скотта Макклауда «Зрозуміти комікси» (1993), Ренді Данкана, Метью Сміта, Пола Левіца «Сила коміксів» (2015) є ґрунтовними дослідженнями історії виникнення, формування культури мальюписів, їхньої структури та змісту. С. Макклауд розмірковує над знаковою природою зображень у мальюписах, часопросторовими особливостями у них та можливій еволюції. Автори книги «Сила коміксів» розповідають про історію коміксів (від народження до дорослішання), форму (створення історії, прочитання), культуру коміксів, а також пропонують класифікацію жанрів коміксів та їхніх наративних моделей.

Українські комікси все впевненіше завойовують своїх прихильників, презентуючи різноманіття тем, сюжетів та персонажів. Однією з таких тем є українська історія, як-от у коміксах «Кіборги», в основі яких реальні історії реальних героїв, яких ми з 2014 року з гордістю та захопленням називаємо кіборгами.

Уперше слово «кіборги» з'явилося 1960 року в статті «Cyborgs and Space» («Кіборги та космос») у журналі «Astronautics» авторства Манфреда Є. Клайнза і Натана С. Клайна [7]. З 2014 року це слово почало використовуватися в українському публічному просторі у значенні «захисники Донецького аеропорту», навіть стало словом 2014 року. Бої за донецький аеропорт тоді були одними з найзапекліших і найважчих у війні з росією на сході, адже тривали з травня 2014 до 20 січня 2015 року (понад 242 дні). «У різний час безпосередньо в аеропорту й на прилеглих об'єктах воювали спецпризначенці 3-го окремого полку, бійці 93-ї та 72-ї окремих механізованих, 79-ї, 80-ї, 81-ї, 95-ї окремих аеромобільних бригад, 1-ї та 17-ї окремих танкових бригад та 57-ї окремої мотопіхотної бригад, 90-го окремого аеромобільного та 74-го окремого розвідувального батальйонів, бійці полку «Дніпро-1» та українські добровольці. Багатьох із них відзначено державними нагородами, деяких - посмертно. Оборона Донецького аеропорту показала, що сила духу українців сильніша за російську зброю. Українські захисники можуть дати відсіч будь-якому ворогу, навіть якщо він має суттєві переваги» [1].

Про виникнення назви «кіборги» Динамо, один із кіборгів, автор спогадів та герой коміксів, говорить так:

– Хлопці, а ви хто?..

А ми їм:

– 3 полк...

– Це звідки?..

– З Кіровограду...

– Спецназ?..

– Спецназ...

– А де ваші броніки-каска?..

Ми тоді презирнулись... Пакети з АТБ уже повикидали, бо з ними реально соромно було...

– Оце, що на нас...

Вони дивились на нас, як на звірів з цирку...

– Ви що отак тут воюєте?!

– ...

– Нє, ну ви реально ненормальні якісь... Точно Кіборги...

Тоді це слово мене не зачепило, я хотів їсти і спати... Але потім, коли орки у своїх перемовинах на рації також нас обізвали так, то я й пригадав, що першими нас все ж таки назвали оці хлопці з 95-ки, які уже й у миротворчих місіях працювали, порох понюхали і без броніка-каска не уявляли собі ніякої війни... [4]

Перший випуск, яким почалися «Кіборги», був комікс «Кіборги. Історія трьох». Події розгортаються у січні 2015 року, коли львівська 80-та ОДШБр отримала завдання захищати ДАП та прилеглі до нього території. Головні герої – Іван Камянчин, Петро Чорний та Ігор Римар. Ігор Римар був тяжко поранений. 8 січня ведуться перемовини з ворогом близько 12 годин, внаслідок яких окупнати дають згоду на евакуацію за умови, що пораненого виносять двоє бійців без зброї на ворожий блокпост. Побратими його виносять. Ігор Римар помер 25 січня в лікарні в Києві, а Петро загинув після другого вибуху в терміналі. Вцілів лише Іван Камянчин.

Серія «ДАП» включає в себе комікси: «Кіборги. Початок. Том 1», «Кіборги. Початок. Том 2», «Кіборги. Легенда про Непереможних. Том 1», «Кіборги. Пастка» (3 історії). Серія «Хроніки 3 полку» включає такі книги: «Кіборги. Хроніки 3 полку. Том 1», «Кіборги. Хроніки 3 полку. 19», Серія «Пілотна» - це «Кіборги. Незламні: Місія ДАП», «Кіборги. Штурм. Том 1», «Кіборги. В Облозі. Том 2».

Події розказані тими воїнами, які були безпосередніми учасниками подій: Вохою, Титаном, Командиром, Клещем, Високим, Завучем, Туристом, Деном, Кролем, Бородою, Старим, Слюзом, Доком, Каскадом, Адамом та іншими. Їхні спогади, роздуми переривають загальний сюжет оповіді, нагадують, що історія, яка оживає на панелях коміксів, справжня з реальними героями та реальними подіями, з чітким дотриманням хронології та тайм-кодів. Безпосередні живі розповіді без пафосу, розповіді про дні захисту не лише Донецького аеропорту, а чогось більшого, підставовішого, адже ДАП став символом незламності українського війська та України. Кожен випуск коміксів – це динамічний сюжет та надзвичайні вчинки українських супергероїв, що демонструють не лише силу та мужність, але й відданість, патріотизм, міцну дружбу.

В основі коміксів «Кіборги. Хроніки 3-го полку. Том I» (спогади механіка 12-ої ОБАА Роми, спецпризначенців Монаха, Скіфа, Альфи) – розповідь про диверсійну операцію групи бійців 3-го полку спецпризначення на підконтрольній бойовикам території; «Кіборги. Початок. Том 1», «Кіборги. Початок. Том 2» (спогади спецпризначенців Вохи, Лисого, Сергія-зенітника, Яріка-кулеметника, Динама, Командира, бійця 25-ої ОПДБр Андрія-зенітника) - розповідь про перший бій за Донецький аеропорт 26 травня 2014 року; «Кіборги. Легенда про Непереможних. Том 1» (спогади кіборга 72-ої бригади Завуча) – історія про захист ДАПу після першого штурму летовища; «Кіборги. Хроніки 3-го полку. Том II» (спогади спецпризначенця Монаха) – розповідь про літо 2014 року та пошуки двох українських пілотів, які опинилися на території, підконтрольній ворогу; «Кіборги. Пастка» (спогади спецпризначенців Кроля, Командира) – розповідь про спецпризначенців з ОП СпП та бійців 156-го зенітно-ракетного полку ЗСУ про російсько-українську війну влітку 2014 року; «Кіборги. Незламні: Місія ДАП» - розповідь добровольців 93-ої бригади про те, як вони намагалися заїхати в Донецький аеропорт «дорогою смерті» та про ризики та небезпеки, пов'язані з цим; «Кіборги. Штурм. Том 1», «Кіборги. В Облозі. Том 2» - став реальним Заповітом нашого Друга і Побратима Кабана... Він і є одним з Героїв цієї неймовірної Саги про екіпаж “бехи” Білочки, який пройде і запеклі бої в самому ДАПі, і потрапить з важкопораненим Побратимом до ворога в тил, і зуміє пройти усі кола пекла, щоб повернутися всім смертям назло... Історія Добровольців 6 роти 93 бригади в спогадах уже покійного Побратима із детективним сюжетом, котрому позаздрила б навіть сама “вічна королева детективу” Агата...» [4]

Важливу роль відіграє у коміксах також мова, що служить розрізнявальним маркером «своїх» та «чужих», воєнна та національна

символіка, промальована на панелях, сюжетні деталі, як-от встановлення прапора на вежі: «Ось так. І щоб всі бачили, що ДАП – наш! Слава Україні, пацани!»

Історії про героїчну та величну боротьбу постають із розповідей, переплетених жартами, сценами військового побуту, спогадами та роздумами про важливість армії для держави та військового обов'язку: «...а все до смішного просто: не буде армії, не буде України» (Командир), «У кожній війні є місце, що стає символічною точкою боротьби добра зі злом... Але я впевнений в одному: якими б не були орки, що ступили зі зброєю на мою землю, - крайній постріл залишиться за нами...» (Воха). І ці реальні історії з вуст кіборгів глибші, живіші, аніж просто перелік дат та подій, адже історія битви за Донецький аеропорт показана через історію особистостей, воїнів, які її творили та стали її частиною. Як сказав Монах: «Всі прізвища – тимчасові, усі портрети – змінні, а наше Українське Військо – це вже найстійкіша та найгрізніша потужна частина Української держави – Незалежної і сильної...»

Література

1. Битва за Донецький аеропорт: хроніка подвигу, цифри, факти, значення та уроки <https://armyinform.com.ua/2022/01/20/bytva-za-doneczkyj-aeroport-hronika-podvygu-czyfry-fakty-znachennya-ta-uroky/> (дата звернення 16.11.2022)
2. Данкан Р., Сміт М., Левіц П. Сила коміксів. Історія, форма й культура. Київ: ArtHuss, 2020. 512 с.
3. Іваник М. Вийшов друком комікс про захисників Донецького аеропорту <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/09/26509/> (дата звернення 16.11.2022)
4. Кіборги. <https://kiborhycomics.com.ua/> (дата звернення 16.11.2022)
5. Макклауд С. Зрозуміти комікси. Київ: Рідна мова, 2019. 224 с.
6. Сабадишина Ю. Спілберг би плакав. У Львові презентують нові видання коміксів про кіборгів. https://tvoemisto.tv/news/spilberg_by_plakav_na_forumi_vydavtsiv_prezentuyut_novi_vydannya_komiksiv_kiborgy_87306.html (дата звернення 16.11.2022)
7. Madrigal A. The Man Who First Said 'Cyborg,' 50 Years Later <https://web.archive.org/web/20191019195941/https://www.theatlantic.com/technology/archive/2010/09/the-man-who-first-said-cyborg-50-years-later/63821/> (дата звернення 16.11.2022)